

EL COMPROMÍS DE LA UE AMB LA DIVERSITAT LINGÜÍSTICA: ESTAT DE LA QÜESTIÓ

Miquel Strubell

Universitat Oberta de Catalunya

1. INTRODUCCIÓ

En aquest article repassarem els diferents passos empresos per la Unió Europea per poder gestionar la pluralitat de llengües que cohabituen el nostre continent, en un context en què és discutible que puguem parlar formalment de l'existència d'una política lingüística, si no és de forma fragmentada i sectorial, i a pesar dels intents de reflexionar sobre el tema (Coulmas 1991).

La hipòtesi és que, més enllà de la retòrica oficial que analitzarem, les institucions es veuen obligades a pronunciar-se davant d'aquesta realitat més per necessitat que amb entusiasme. En alguns aspectes, veurem com la política multilingüe es dissenya justament per blindar un dret al monolingüisme dels ciutadans, sobretot els representants polítics. En això, cau en una flagrant contradicció quan la Unió proclama, cada cop amb més insistència, que convé que tots els ciutadans europeus dominin, a més de la seva llengua pròpia, dues llengües europees més. A la vegada, una reflexió sobre la defensa a ultrança per la posició de les llengües per part del govern corresponent en cada cas els hauria de portar a entendre el valor identitari que els parlants d'altres llengües dins dels seus Estats atorguen al tema lingüístic.

En diferents llocs he intentat de classificar els diferents aspectes del tema (Strubell 2001a, 2001b, 2002a). En síntesi, podem distingir entre l'ús de les llengües a les institucions europees (motiu, com veurem, del primer reglament aprovat per la Comunitat Econòmica Europea, el 1958); el foment de les llengües i els

productes lingüístics a diferents programes europeus, en els camps del cinema i la televisió, de l'enginyeria lingüística, etc.; el foment de l'estudi i aprenentatge de les llengües europees per part dels ciutadans; i finalment, el tímid suport a les dites llengües regionals i minoritàries. Mirarem separatament cada un d'aquests blocs, tenint present, però, que hi ha relacions entre tots ells, com provaré de subratllar.

2. L'ÚS DE LES LLENGÜES A LES INSTITUCIONS EUROPEES

El Tractat de Roma, que creava la Comunitat Econòmica Europea, el 1957, es va signar en quatre versions, totes jurídicament vàlides. Aquestes versions corresponen a les quatre llengües oficials¹: l'alemany, el francès, l'italià, el neerlandès. Recordem que eren sis els països fundadors de la CEE, incloent-hi Bèlgica i Luxemburg, les llengües oficials dels quals també eren oficials en altres Estats cofundadors. El luxemburguès, considerat aleshores com a dialecte occidental de l'alemany, no esdevindrà oficial fins l'any 1984².

Un cop creada la Comunitat, lògicament s'havia de decidir, abans de tot, en quina o quines llengües actuaria. ¿Adoptaria l'anglès i el francès com a llengües oficials, com el Consell d'Europa? El primer reglament del Consell Europeu³ ens ho aclareix: serien

¹ De fet i/o de dret; pensem que no és fins a la dècada dels 1990 que França declara l'oficialitat del francès en la seva Constitució!

² Luxembourg. Loi du 24 février 1984 sur le régime des langues.

³ Reglament núm. 1/1958 per la qual es determinen les llengües d'ús de la Comunitat

«oficials i de treball» només les llengües en què s'havia signat el Tractat. De fet, la major part de la feina interna dels òrgans de la Comunitat (i després, de la Unió) es faria en francès; però al llarg dels anys veiem múltiples declaracions institucionals de rang divers que insisteixen en la «igualtat» de les llengües oficials i de treball. Entre elles, sengles resolucions del Parlament Europeu⁴. Una, la referida al català (de desembre de 1990, dita Resolució Reding) fins i tot parla d'un "principi d'igualtat", un suposat principi que, tanmateix, no és possible -segons el text- de respectar per a totes les llengües parlades als països de la Comunitat. Les conclusions del Consell (Afers generals) de 12 de juny de 1995, en el paràgraf 13, reiteren la importància que el Consell dóna a la igualtat de les llengües oficials i de treball de les institucions de la Unió, i afegeix una consideració especial del cas de l'irlandès.

Amb la incorporació de cada nou Estat membre, el tractat d'adhesió s'ha fet, també, en la llengua oficial d'aquell país, i s'ha modificat simultàniament el Reglament núm. 1/1958. Només en un cas no s'ha fet així: els que varen negociar l'ingrés d'Irlanda (al mateix temps que el del Regne Unit i de Dinamarca) varen voler l'oficialitat de l'irlandès, però no pretenien que fos una llengua de treball.

Econòmica Europea: Ref. 31958R0001. *OJ B* 17,6/10/1958.

http://europa.eu.int/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexapi!prod!CELEXnumdoc&lg=E N&numdoc=31958R0001&model=guichett.

Versió traduïda al català: <http://www.ciemen.org/mercator/ue3-ct.htm>.

⁴ Per exemple,

(a) Resolució sobre el multilingüisme a la Comunitat Europea, de 14 d'octubre de 1982, <http://www.ciemen.org/mercator/ue23-ct.htm>

(b) Resolució sobre la importància de l'ús sense discriminacions de totes les llengües oficials com a llengües de treball al Parlament Europeu, de 20 de gener de 1995.

<http://www.ciemen.org/mercator/ue28-ct.htm>

Atès que el Reglament no permetia distingir entre aquests dos nivells de reconeixement, varen deixar fora del Reglament la seva llengua nacional, a canvi, això sí, que el tractat d'adhesió fos en irlandès, la qual cosa va fer aparèixer un nou concepte, el de "llengua de tractat", concepte que compartia l'irlandès amb les llengües oficials i de treball. Els tractats següents reconeixen als ciutadans el dret de relacionar-se per escrit amb les institucions de la Unió en qualsevol de les llengües ... dels Tractats, és a dir, també en irlandès. Això, sobre el paper, perquè les actuacions de la Comissió d'obertura cap als ciutadans generalment han omès l'irlandès, i s'han fet només en les llengües oficials. Algun eurodiputat ha protestat formalment per aquest fet, sense que la Comissió hi posés remei.

El país més multilingüe d'Europa occidental (és a dir, el que té més població que parla una llengua diferent de la primera llengua oficial), l'Estat espanyol, en cap moment (que em consti) va incloure en la negociació que el català, el basc i el gallec fossin oficials i de treball de la Unió. Potser no ens hauria d'estranyar, atesa la posició refractària a aquestes llengües dels principals organismes estatals. En canvi, sobta que al llarg de les negociacions no se sentís clarament una reivindicació catalana al respecte. De tota manera, aquesta es produeix, sota el lideratge de la Crida, i amb peticions formals del parlaments català i balear, a finals dels anys 1980. La petició d'oficialitat s'adreça erròniament al Parlament europeu, quan queda clar pel text dels Tractats que qui té la paella pel mànec és el Consell. Sigui com sigui, la resolució del Parlament europeu, de desembre de 1990, no arriba a donar suport a la petició d'oficialitat, i recomana al Consell i a la Comissió diverses mesures⁵. D'altra banda, una mesura que

⁵ Resolution on languages in the Community and the situation of Catalan, of 11 December 1990.

hauria pogut formalitzar en aquell moment (un mecanisme per permetre als catalans d'intervenir al plenari, donant un preavis) i que de fet ja s'havia utilitzat algun cop, encara a hores d'ara es troba pendent d'una eventual segona votació, damunt la taula de la mesa del Parlament (presidit, per cert, per un català).

La motivació per les declaracions institucionals referents a la igualtat de les llengües ve en part d'una de les aparents contradiccions de la Unió: el Parlament és multilingüe justament per respectar la possibilitat que els seus diputats siguin monolingües. El ciutadà letó, posem per cas, per arribar a ser diputat, no cal (formalment) que sàpiga altres llengües que la seva. En realitat, però, només en els plenaris és possible aquest eventual monolingüisme: a les reunions de les comissions, en la redacció d'esborranys de documents, només és garantit l'ús de l'anglès (des de l'ingrés del Regne Unit, el 1970), del francès i de l'alemany. A més, l'italià i l'espanyol són utilitzables, a moltes reunions. En definitiva, tots els concursos per entrar al funcionariat posen un important accent sobre el domini de llengües estrangeres (incloent-hi com a mínim l'anglès o el francès) entre els aspirants; i costa de creure que un eurodiputat, per exemple, pugui aprofitar al màxim les possibilitats que la seva condició li ofereix, si només sap parlar una de les llengües europees.

3. EL FOMENT DE LES LLENGÜES I ELS PRODUCTES LINGÜÍSTICS A DIFERENTS PROGRAMES EUROPEUS, EN ELS CAMPS DEL CINEMA I LA TELEVISIÓ, DE L'ENGINYERIA LINGÜÍSTICA, ETC.

OJ C 19, 28.1.1991, p. 42. Ref. A3-169/90: <http://www.ciemen.org/mercator/ue16-gb.htm>.
Resolució del Parlament Europeu sobre la situació de les llengües a la Comunitat i de la llengua catalana, d'11 de desembre de 1990: <http://www.ciemen.org/mercator/UE20-CT.htm>.

© Miquel Strubell (2006)
Llengua, Societat i Comunicació, 4, 30-39
<http://www.ub.edu/cusc>

El segon tema es relaciona molt estretament amb el primer: com poder treballar amb quatre llengües, i després amb un nombre creixent que a partir de l'1 de gener de 2008, serà de 21⁶ per als 26 països membres. Diversos Estats, doncs, comparteixen una mateixa llengua oficial amb altres països: Àustria, Luxemburg, Finlàndia, Bèlgica i Xipre.

El tema comporta, senzillament, la traducció i la interpretació entre aquestes llengües. Alcaraz (2001) cita Siguan (1996), que comenta que els costos de treballar no pugen en funció directa a mesura que puja el nombre de llengües, però això no és estrictament correcte. El que puja exponencialment són les hipotètiques combinacions de llengües: si cada document o discurs s'ha de traduir o interpretar en un nombre de llengües que augmenta de 18 a 20, per exemple, l'increment de cost és el que aparenta.

El sistema només pot funcionar de dues maneres: (a) si en tot moment hi ha una persona, pel cap baix, disponible per traduir o interpretar entre qualsevol parell de llengües –la qual cosa, quan estem parlant de vint llengües, és manifestament impossible- o bé (b) si hom treballa a través d'un nombre limitat de llengües pont. Cada cop més els serveis lingüístics (del Consell, de la Comissió i del Parlament) han tendit a aquesta segona solució. A més, amb cada ampliació han emès informes tranquil·litzadors sobre la gestió d'aquesta creixent complexitat lingüística, creada per garantir la seguretat jurídica del textos (les directives del Consell, per exemple, són d'aplicació directa a cada Estat membre, i no interessa que cap ciutadà pugui aduir desconeixement o incomprensió dels textos) però que fa perillar, justament a

⁶ L'alemany, l'anglès, el danès, l'eslovac, l'eslovè, l'espanyol, l'estonià, el finès, el francès, el grec, l'hongarès, l'italià, el letó, el lituà, el maltès, el neerlandès, el polonès, el portuguès, el suec, el txec, i l'irlandès a partir de la data indicada.

causa de la seva complexitat, aquesta mateixa seguretat. Un any el conreu d'un cereal va pujar vertiginosament a l'estat espanyol pel seu alt preu de garantia; els traductors s'havien equivocat, però la Comissió va haver de respectar el preu anunciat i publicat al Diari Oficial.

Per poder treballar bé, les institucions de la Unió Europea han desenvolupat una sèrie d'eines. En els primers anys esperaven poder arribar a tenir programes capaços de fer traduccions automàtiques d'alta qualitat. Més endavant es varen haver de conformar amb eines de traducció assistida, que generalment treballen amb grans corpora de material prèviament traduït, que redueixen molt sensiblement la tasca dels lingüistes.

El volum de feina que comporta l'ingrés de cada nou membre, amb una llengua no prèviament comptabilitzada, és considerable. L'*acquis communautaire*, que en diuen, és la recopilació de legislació vigent, i puja a unes noranta mil pàgines de text. Aquesta tasca ha resultat ser massa gran per a un idioma amb una demografia reduïda com és el cas del maltès: la plena entrada en vigor de l'oficialitat del maltès ha quedat ajornada per decisió del Consell europeu, per la tardança a completar la feina de traducció.

A més, tant els intèrprets com els traductors necessiten un bagatge imponent de terminologia, a mesura que l'activitat de la Unió va cobrint noves àrees i va atenent nous requeriments. De forma separada, el Parlament, la Comissió i el Consell varen anar desenvolupant sengles bases de dades terminològiques, que només recentment s'han integrat en una única base de dades.

Tots aquests equips lingüístics tenen un cost, certament, que segons uns és molt alt, i per a altres és relativament modest. Els primers el quantifiquen com a proporció dels costos estrictament administratius de les institucions. Els

segons el quantifiquen en funció del pressupost global de la Unió Europea. En definitiva, aquests serveis tenen un cost equivalent a poc més de dos euros per ciutadà de la UE, la qual cosa sembla prou raonable.

Això no vol dir que manquin veus crítiques (per exemple, la doctora Niamh Nic Shuibhne, 2001) que alerten de la dificultat actual de mantenir la seguretat jurídica en un sistema pensat per a quatre llengües i que actualment n'ha de treballar amb 20. En contrast, i lògicament, els professionals del ram argumenten que l'organisme més multilingüe del món és un repte, certament, però que funciona bé (vegeu Tosi 2003).

Sigui com sigui, per diferents conductes i per diferents motivacions (entre les quals hi ha l'impacte de la diversitat lingüística en l'intent de crear un organisme democràtic), les institucions de la UE han anat dissenyant polítiques per assegurar la presència d'un bon ventall de llengües en diferents àmbits, com ara la producció audiovisual, les indústries d'enginyeria lingüística i, sobretot, programes com ara e-Content en el món digital.

En una altra contribució a aquest mateix número s'expliquen amb més detall aquests altres programes lingüístics de la Unió.

4. EL FOMENT DE L'ESTUDI I APRENENTATGE DE LES LLENGÜES EUROPEES PER PART DELS CIUTADANS.

Els membres del «club», que són els estats de la Unió Europea, han vetllat per no cedir competències a la Unió que consideren centrals a llur sobirania. Durant molts anys, els àmbits cultural i educatiu eren exclosos de tota acció de la Unió. A partir del Tractat de Maastricht hi entren, però amb moltes restriccions: per exemple, les decisions relacionades amb el camp de la cultura s'hauran de prendre per unanimitat dels Estats.

Així agafa volada una iniciativa de la Comissió, que a finals dels anys 80 ja es diu “Lingua”⁷: es tracta de donar suport a l’ensenyament de llengües estrangeres arreu d’Europa. Comencen a ser promoguts per la Comissió els intercanvis lingüístics, la formació de professors de llengües estrangeres i el desenvolupament de mètodes d’ensenyament de llengües.

Com és d’esperar, cada país pretén que la seva llengua obtingui beneficis per ser ensenyada en altres països com a llengua estrangera. Aquesta pretensió es troba amb dos problemes a l’hora de definir el programa: en dos casos, les llengües nacionals no són llengües oficials de les institucions del que avui anomenem “Unió” europea. Així, perquè el luxemburguès i l’irlandès hi puguin entrar, el Consell busca raonaments que impedeixin que el mateix criteri obri la porta a altres llengües com ara el català (el Parlament europeu, el desembre de 1990, demanaria formalment que aquesta llengua entrés en el programa Lingua). El luxemburguès i l’irlandès són llengües oficials a tot el territori dels respectius estats, i aquest raonament –altament qüestionable, per altra banda- es fa servir perquè hi puguin entrar. Una altra cosa completament diferent és si hi ha una demanda en altres països europeus per a l’estudi del luxemburguès, posem per cas, o el de moltes de les llengües que han esdevingut llengües oficials i de treball de les institucions de la Unió europea des de l’any 2004.

Entre altres coses, aquest programa permet finançar els cursos de llengua que

⁷ Council of the European Communities. Decision of 28 July 1989 establishing an action programme to promote foreign language competence in the European Community (Lingua). Ref.: 89/489/EEC (31989D0489). *OJ L* 239, 16/08/1989, p. 24-32.

http://europa.eu.int/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexapi!prod!CELEXnumdoc&lg=E N&numdoc=31989D0489&model=guichett

preparen els estudiants que participen en els intercanvis universitaris (el programa Erasmus). Podem sospitar que arran de les protestes de molts universitaris que fan l’intercanvi en alguna de les universitats on la llengua catalana es fa servir per impartir un percentatge substancial de les classes, es fa esment explícit⁸ (en les consideracions del programa i més endavant, en la guia del candidat) de la inclusió de finançament europeu per a la formació en llengües altres que les «llengües Lingua», destinat als estudiants que van a les universitats on s’imparteixen classes en altres.

En paral·lel, i sobretot a partir dels anys 1990, des de la Direcció General d’Educació i Cultura (una fusió de les dues direccions generals creades, en un principi, per portar a terme les polítiques en el marc dels dos articles dels Tractats) es promou un discurs a favor de la “diversitat lingüística” i del multilingüisme. Aquest discurs té el suport explícit del govern francès; no representa, però, un capgirament en la seva política interna d’homogeneïtzació lingüística adreçada als bretons, els occitans o els alsacians. Darrere la retòrica el que es pretén és diversificar les llengües ensenyades a les escoles arreu d’Europa, perquè l’anglès no acabi d’esborrar la presència d’altres llengües estrangeres a les aules; i a la vegada, establir com a objectiu que els escolars siguin multilingües, és a dir, pel cap baix, que aprenguin dues llengües estrangeres a l’escola. El raonament de la posició francesa és clar: metafòricament parlant, el primer pastís se’l queda l’anglès; i el francès aspira a fer-se amb un bon tall del segon.

Un primer document clau és la Resolució del Consell de 31 de març de 1995, sobre la millora i la diversificació de l’aprenentatge i ensenyament de llengües en el si dels sistemes educatius dels països

⁸ A partir de l’Erasmus II (1995).

de la Unió Europea⁹, segons la qual els alumnes, en general, han de tenir l'oportunitat d'aprendre dues llengües de la Unió altres que la seva pròpia.

Aquest foment de l'estudi de més d'una llengua estrangera ha estat des d'aleshores una constant en la política de les institucions de la Unió, i la culminació d'una sèrie de declaracions favorables a l'objectiu de l'aprenentatge de dues llengües estrangeres és troba en el document, molt citat malgrat la seva passatgera referència al tema, de les conclusions de la Presidència referides al Consell de Barcelona (15 i 16 de març de 2002)¹⁰:

44. The European Council calls for further action in this field:

[...] - to improve the mastery of basic skills, in particular by teaching at least two foreign languages from a very early age...

Una altra cosa és la realitat. Dos eurobaròmetres recents han estudiat els coneixements lingüístics autodeclarats de grans mostres d'uropeus. A la cua vénen els britànics i els irlandesos, i al capdavant, significativament, països relativament petits que fa temps que tenen clar que el multilingüisme (o el poliglòtisme) té avantatges que compensen l'esforç d'aprenentatge.

5. EL SUPORT A LES DITES LLENGÜES REGIONALS I MINORITÀRIES.

Arran de la insistència del Parlament europeu, que ha votat una sèrie de resolucions sobre el tema, hi hagué, a

⁹ Council Resolution of 31 March 1995 on improving and diversifying language learning and teaching within the education systems of the European Union. *OJ C 207*, 12/8/1995 p. 1-5. Ref. 95/C 207/01.

[http://europa.eu.int/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexapi!prod!CELEXnumdoc&lg=en&numdoc=31995Y0812\(01\)&model=guichett](http://europa.eu.int/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexapi!prod!CELEXnumdoc&lg=en&numdoc=31995Y0812(01)&model=guichett)

¹⁰

<http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/newsWord/en/ec/71025.doc>

partir de 1983, finançament per a les llengües dites «regionals» o «minoritàries». Es crea un organisme privat, però finançat quasi del tot per la Comissió, i amb un cert suport del govern irlandès: el “European Bureau for Lesser Used Languages” (www.eblul.org). EBLUL té comitès a gairebé cada Estat, amb representació de les minories lingüístiques corresponents.

Al cap de poc temps es donà suport econòmic per a la creació d'una xarxa de centres especialitzats en documentar-se sobre la situació de cada comunitat lingüística. En un principi s'havia de crear a cinc centres, però els impediments burocràtics varen fer possible la participació d'un centre universitari a Roma; i el centre a París el varen deixar de finançar al cap d'un temps. Per tant, la xarxa (Mercator, amb web a www.mercator-central.org) funciona amb tres centres: un a Barcelona, dedicat a la legislació i els drets lingüístics; un centre a Ljouwert (Frísia, Països Baixos), dedicat a la situació d'aquestes llengües en l'educació; i un centre a Aberystwyth (País de Gal·les, Regne Unit), dedicat a la situació d'aquestes llengües en els mitjans de comunicació. A més, fins l'any 2000 hi havia una convocatòria cada any per donar suport en forma de cofinançament a moltes dotzenes de projectes, grans i petits, de promoció de les diferents llengües en molts camps i tipus d'activitat.

Al llarg d'aquells anys la Comissió (i també el Parlament¹¹) va encarregar diferents estudis sobre les llengües minoritzades, a mesura que s'eixamplava la Comunitat. Entre ells, l'estudi Euromosaic¹².

¹¹ Per exemple, Strubell (2001c)

¹² Nelde, Strubell, Williams (1996). Versions web dels informes de cada cas, a <http://www.uoc.edu/euromosaic/> i http://ec.europa.eu/education/policies/lang/languages/langmin/euromosaic/index_en.html.

El suport de la Comunitat es canalitzava a través d'una partida pressupostària fins que el Tribunal Europeu de Justícia, arran d'un cas completament diferent, va decidir que no era legal que la Comissió i el Parlament anessin finançant accions pilot amb un llarg termini sense que el Consell les avalés en forma de programa. La Direcció general d'Educació i Cultura (DEC) va elaborar una proposta de programa però quan els serveis jurídics de la Comissió varen dir que aquest programa no es podia finançar per l'article dels tractats que regula l'educació, i que havia de passar per l'article que regula la cultura, la DEC va decidir retirar la proposta. Ho va fer per una senzilla raó: a diferència de l'article sobre educació, que permet que el Consell prengui decisions sense unanimitat, l'article sobre cultura sí que exigeix la unanimitat. A Niça el Consell va decidir no canviar aquest criteri en contra del que s'esperava la Comissió. En definitiva, era impensable una votació unànime en favor d'aquest aspecte de la diversitat lingüística europea (la de les llengües dites «regionals» o «minoritàries»), per la coneguda oposició d'alguns països, com ara Grècia o França.

El Parlament Europeu va encarregar un estudi¹³ per veure què es podia fer. La conclusió d'aquest estudi i d'un altre encarregat per la Comissió¹⁴ era triple:

- 1) en principi, molts programes són oberts i sovint han acceptat projectes per a la promoció de les comunitats de llengües minoritzades, encara que ni esmentin el mot "llengua";
- 2) l'acció Lingua -dins del programa Sòcrates- havia de deixar de limitar el suport que només reben unes llengües que figuren en una llista (que, paradoxalment, a la vegada que exclou el

català, inclou l'islandès i el noruec¹⁵) i passar a ser inclusiu pel que fa a les llengües; i

3) aquests programes no cobreixen prou bé les necessitats d'aquestes comunitats pel que fa a llurs llengües. Per tant, recomanaven un programa específic i l'ajustament dels programes «mainstream» perquè fossin útils per a aquestes comunitats.

El pas següent va ser aconseguir que es pogués continuar finançant EBLUL i els centres Mercator i que en el marc de l'Any Europeu de les llengües (2001) poguessin finançar-se alguns projectes que també incloïen llengües que no eren oficials de les institucions a la Unió.

Des de l'Any Europeu de les llengües, és just reconèixer que els documents, sobretot de la Comissió, de forma més o menys constant, afegeixen una referència a les llengües regionals i minoritàries cada cop que parlen de temes lingüístics.

El lector observarà, per cert, que sempre parlo de «llengües oficials [i de treball] de les institucions de la Unió». Utilitzo el terme tal com consta al Reglament. En canvi, en diferents documents oficials trobem una varietat de termes per referir-se a llengües oficials. Hom parla sovint de les «Community languages» (vegeu una Resolució del

¹⁵ Era d'esperar que l'acord de cooperació signat pel Govern d'Andorra i la Comunitat Europea a Brussel·les el 15 de novembre del 2004, acord que parla de la possibilitat de l'establiment de programes de recerca de caràcter transfronterer en [l'àmbit de...] la preservació, la valoració i la difusió de la llengua catalana, (Butlletí Oficial del Principat d'Andorra, Núm. 25, Any 17, pp. 1003-1005,

<http://www.bopa.ad/bopa/2005/bop17025.pdf>) hauria obert les portes a la inclusió de la llengua catalana en aquesta acció. De moment, però, no ha estat així; a hores d'ara no és motiu de preocupació, davant del fet que el Sòcrates deixarà d'existir a finals de 2006, i serà substituït per un programa més inclusiu: el "Integrated Lifelong Learning programme" (ILLP).

¹³ Strubell (2002b).

¹⁴ Grin & Moring (2003)

Parlament de 1982), les quals es transformen el 1994 en «the European Union's official languages». La reunió del Consell Europeu (Afers generals) del 12 de juny de 1995 fins i tot parla (al paràgraf 6) de «les llengües de la Unió». Aquesta utilització de termes variats i més o menys allunyats de la terminologia correcta considero que respon a unes voluntats polítiques determinades, que en definitiva volen bandejar tota legitimitat a l'autèntica diversitat lingüística europea. El cert és que la referència a l'acció de la Unió en matèria de llengües ve definida a l'article 126.2 del Tractat d'Unió Europea, el tractat de Maastricht (7 de febrer de 1992), en què es parla de l'ensenyament i la difusió de «les llengües dels Estats membres». Només així, en aquell moment i a posteriori, es justifica la inclusió del luxemburguès i de l'irlandès en el programa Lingua.

En un altre ordre de coses paga la pena fer un esment, ni que sigui breu, al tema de les minories nacionals i/o lingüístiques en les negociacions de l'ingrés dels antics països del bloc soviètic, ampliació que es va produir el 2004. Els criteris varen ser fixats el juny de 1993 pel Consell Europeu de Copenhaguen, i eren de tres tipus: polítics, econòmics i comunitaris. En concret, entre els criteris polítics hi havia el respecte de les minories¹⁶.

Alguns líders d'aquests països varen comentar agraïment que els països de l'Europa occidental exigien un nivell de respecte que alguns d'aquests no mostrava envers les seves pròpies minories; i pel que sembla, passat un temps, aquest tema es va retirar de les negociacions.

¹⁶ Font:

http://www.europa.eu/scadplus/glossary/accession_criteria_copenhagen_en.htm

5.1. La gestió de la diversitat lingüística.

En un estudi anterior (Strubell 2006) he mirat com es tracta el concepte de la diversitat lingüística (i cultural) en els textos oficials. Curiosament, es descriu mitjançant sis verbs diferents, cadascun dels quals aporta matisos ben diferenciats quan intentem definir clarament de què parlen. Aquests sis són: (1) *mantenir*, (2) *preservar* (o *conservar*); (3) *salvaguardar*, (4) *respectar*, (5) *promoure*, i (6) *encoratjar*. És obvi que els primers quatre es refereixen a la voluntat de no canviar un estat de coses ja existent, i els darrers dos a una voluntat de canviar les coses.

El lector interessat s'hi podrà referir. De moment, em vull limitar al quart verb, *respectar*. És el verb que consta a l'article 22 de la Carta europea de Dret Fonamentals:

La Unió respectarà la diversitat cultural, religiosa i lingüística.

En la meva opinió es tracta de tres tipus de diversitat que mereixen un tractament institucional, un «respecte» molt diferenciat. Una institució pot actuar de forma completament laica; pot intentar no actuar de forma cultural marcada; però de cap manera pot actuar sense expressar-se lingüísticament. En el Tractat actual, el d'Amsterdam, l'article 149 (abans 126) explica les competències de la Unió en matèria d'educació. El primer paràgraf diu:

«La Comunitat contribuirà al desenvolupament d'una educació de qualitat mitjançant el foment de la cooperació entre els Estats membres i, si cal, mitjançant el suport i el complement de llur acció, *tot respectant plenament* la responsabilitat dels Estats membres per al contingut de l'ensenyament i l'organització de llurs sistemes educatius i llur diversitat *cultural i lingüística*.»

A l'article abans esmentat (Strubell 2006) subratllo el fet que malgrat que

L'article té dues possibles lectures, sovint s'ha fet en un sentit restrictiu que, en la meua opinió, no concorda amb el text de l'article en diferents llengües. Molt breument, la Unió ha de respectar la diversitat cultural i lingüística dels països membres, però no pas una suposada responsabilitat dels Estats membres en aquest tema. En veiem una interpretació perversa en les conclusions del Consell (Educació i Afers de Joventut) a Brussel·les, el 29 de novembre de 2001, quan parlen directament d'una suposada «responsabilitat dels Estats membres per al contingut de l'ensenyament i l'organització de llurs sistemes educatius i llur diversitat cultural i lingüística» sense començar amb la paraula «respectar». El mateix faria el Consell de la Unió Europea en una Resolució (de 14 de febrer de 2002) sobre els resultats de l'any europeu de les llengües. Ho feia també en una resposta a una pregunta d'aleshores eurodiputat, el malaguanyat Pere Esteve (Strubell 2003).

Tot sovint, però, queda clar que hom vol promoure el «multilingüisme», és a dir, l'estudi de llengües europees, però mantenint la «diversitat» en l'oferta, és a dir, sense que tot acabi desembocant en l'ensenyament de l'anglès i prou. En altres ocasions hom pretén la «promoció» de la diversitat, referint-se en aquests casos a l'objectiu d'una oferta lingüísticament diversificada, per exemple d'eines informàtiques o d'enginyeria lingüística.

6. CONCLUSIÓ

Hem vist com en diferents fronts el procés d'integració europea encara els Estats membres i les institucions de la mateixa Unió davant de la realitat multilingüe d'Europa. Crec que és just concloure que era ingenu

pensar que la transformació de les llengües que abans eren considerades dominants i sobiranes dins d'uns territoris defensats a capa i espasa, en llengües que han de competir per un espai lingüístic compartit, comportaria una visió més respectuosa envers la diversitat interna dels Estats. Com a exemple, unes declaracions d'Ana Palacio el 2002, aleshores ministra espanyola d'afers exteriors:

El lema «One Europe», sólo en inglés, requiere una reflexión. Aunque Copenhague no abordó la cuestión de las lenguas, es ésta una de las asignaturas pendientes que más pronto que tarde habrá de debatirse para la propia pervivencia y viabilidad de este proyecto de Europa volcada al mundo. En él, el español, lengua oficial de Naciones Unidas, hablada por más de 400 millones de personas y en más de 20 países, deberá ocupar el lugar que le corresponde.¹⁷

Aquestes paraules no varen anar acompanyades de cap gest en favor de la resta de llengües parlades a l'Estat espanyol. No seria, com també podem llegir en aquest número, fins a l'entrada del partit socialista, guanyador de les eleccions generals del 14 de març de 2004, que les coses canviaran ... ni que sigui com a contrapartida per obtenir els suports parlamentaris per poder governar.

En general, doncs, les institucions europees no controlades directament pels Estats van avançant molt més de pressa cap a polítiques respectuoses. De tota manera no s'escapa a ningú que el futur de les llengües de les nacions sense estat, i de les comunitats lingüístiques dividides per fronteres entre estats, continuarà depenent molt més de les polítiques

¹⁷ El País, 16 de desembre de 2002. <http://www.historiasiglo20.org/europa/articulos/16-12-02.htm>

que emanen de les capitals europees que no de Brussel·les i Estrasburg.

7. BIBLIOGRAFIA

ALCARAZ, M. (2001). *Llengües i institucions a la Unió Europea*. <<http://www.ciemen.org/mercator/pdf/wp5-def-CAT.PDF>>.

GRIN, F.; MORING, T. (2003). *Support for minority languages in Europe*. Directorate-General for Education & Culture, Brussels. <www.eu.int/comm/education/policies/lang/langmin/support.pdf>.

NELDE, P.; STRUBELL, M. & WILLIAMS, G. (1996). *Euromosaic: The production and reproduction of the minority language groups in the European Union*. Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg. ISBN 92-827-5512-6. Editat també en castellà: *Euromosaic. Producción y reproducción de los grupos lingüísticos minoritarios de la UE*.

NIC SHUIBHNE, N. (2001). «The European Union and Minority Language Rights», *MOST Journal on Multicultural Societies*, 3, 2. <<http://www.unesco.org/most/vl3n2shui.htm>>.

SIGUAN, M. (1996). *L'Europa de les llengües*, 2ª ed. Barcelona: Edicions 62, 166-167.

STRUBELL, M. (2001a). «Minorities and European Language Policies», a *Minorités et l'aménagement linguistique, Plurilingua XXII*, 45-58.

— (2001b). «European linguistic policies in a changing cultural environment». A *Redefining cultural identities. Collection of papers from the course on Redefining cultural identities: The multicultural Contexts of the Central European and Mediterranean Regions*, 3. Zagreb: Culturelink Joint Publications, 97-114.

— (coord.). (2001c). *Lesser-Used Languages in States Applying for EU Membership (Cyprus, Czech Republic, Estonia,*

Hungary, Poland and Slovenia). Summary. Education & Culture Series. EDUC 106A EN. Directorate-General for Research, European Parliament, Strasbourg. <http://www.europarl.eu.int/workingpapers/educ/pdf/106a_en.pdf> i <http://cv.uoc.es/~grc0_003638_web/106a_en.pdf>.

— (2002a). «L'establiment d'una política lingüística europea». MOLLÀ, T. (ed.). *Llengües Globals, Llengües Locals*. Alzira: Edicions Bromera, 155-182. ISBN 84-7660-664-8. (Actes de les X Jornades de Sociolingüística «Les Llengües d'Europa en el Nou Ordre Mundial», Alcoi, 12 de maig de 2001).

— (2002b). (coord.). *The European Union and Minority Languages*. Education & Culture Series. EDUC 108 EN. Directorate-General for Research, European Parliament, Strasbourg.

— (2003). «Towards a European language policy / Cap a una política lingüística europea». *Actes del 2n Congrés Europeu sobre Planificació Lingüística. Andorra la Vella, 14, 15 i 16 de novembre de 2001*. Barcelona: Departament de Cultura, Generalitat de Catalunya, 458-472.

— (2006). «The political discourse on multilingualism in the European Union». Capítol del llibre que publicarà l'editorial Hart en la seva sèrie Oñati, amb les actes d'un seminari fet al País Basc el 2002. [En premsa].

TOSI, A. (ed.). (2003). *Crossing barriers and bridging cultures. The challenges of multilingual translation for the European Union*. Clevedon (UK): Multilingual Matters.